د اطلاعاتو او فرهنگ وزارت
د پکتیکا در مسیر تاریخ سیمینار

پکتیکا او پکتیکا وال
- نالوستې حقایق اوهیرې کارنامې یې

داکتر امیرمحمد منصوري، ۱۵جوزا، ۱۳۹۶ هش، کابل

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوعاتو فهرست

خلاصه 2
پکتیکا او پکیتکا وال ـ نالوستی حقایق او هیری کارنامی یې 3
مقدمه 3
د پکتیکا او پکتیکا والو په اړه 3
سیمې ولسونه او تاریخ یې 4
د پکتیکا مشاهیر، مفاخر او تاریخی اماکن 6
د پکتیکا والو نالوستي خو په یادونو کې ژوندۍ کارنامې او قربانۍ 7
د آزادۍ په جګړه کې 7
پکتیکا وال او د سرحد ساتنه: د دولت په ځای د ولس ذمه واري! 7
د شورویانو د تهاجم په دوره کې 8
د کشمیر په آزادۍ کې د پکتیکا والو قربانۍ 9
مشرقي پاکستان (بنګله دیش) کې د پکتیکاوالوځوانانو قتل عام 9
له پکتیکا میشتو ولسونو څخه د وخت د حاکمانو ځینې خاطرې 10
نتیجه او سپارښتنې 10

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا او پکیتکا وال- نالوستي حقایق اوهیرې کارنامې يې

داکتر امیرمحمد منصوري، ۱۵جوزا، ۱۳۹۶ هش، کابل

خلاصه

دغه لیکنه د اوسنۍ پکتیکا په جغرافیی کې د میشتو ولسونو د یو شمیر داسې تاریخي کارنامو یادونه ده چې ډیری يې د تاریخ په پاڼو کې ثبت شوی نه خو په یادونو کې لا ژوندۍ دي. لیکنه تر ډیره حده د یوشمیر محدودو پیښنو او حقایقو بیان دی چې په اوله ، دوهمه او یا دریمه خوله له هغه چا څخه چې د پیښو شاهد وو اوریدل شوی او را نقل شویدی. یو شمیر نور يې بیا د معتبرو اسنادو او ځانی مشاهدی له مخی لیکل شویدی. دا چی دغه ټولګه یوازی د لیکونکی تر ځاني تجربې او حلقو پورې محدوده ده، نو د ولس او مربوطه جغرافیی د ټولو نا لیکل شویو کارنامو او پیښنو یوازی یوه نمونه بلل کیدای شي. له دغو ټولو سره بیا هم هیله کیږی چې دغه لیکنه به نورو څیړنو او زورو لیدنو ته لار هواره او ځوان لیکونکی او څیړونکی به دغه کار ته وهڅوی.

لکه چې ښکاری د پکتیکا میشتو ولسونو د جغرافیوی موقیعیت، تاریخ، او یا هم دواړو له مقتضیاتو سره سم په ډیرو ناغوښتل شویو معضلو کې په ارادي یا هم غیر ارادی توګه برخه لرلی وه او تر ډیره حده يې لویې کارنامی کړی. ډیری له دغو سر ښندنو څخه کیدای شی د هیواد د بین الدولی معاملو لپاره، په خاصه د ګاونډیو هیوادونو سره، د معتبرو تاریخی پیښنو په توګه ثبت شی او د هیواد د منافعو لپاره د شواهدو په توګه ګټه ځینی واخستل شی او یا لږ تر تره له نورو (همسایه ګانو) سره د معاملی لپاره د هیواد او پکتیکا والو په ګټه وکارولی شی.

دلیکنی مهمه نتیجه له ماضی څخه د عبرت اخیستنه ده چې باید د سبا لپاره په یاد وی. بله دا چې د پکتیکا والو د قربانیو حق پر ځای شی. دا هم مهمه ده چې دغه حقایق د تاریخ په پاڼو کې د ثبتیدلو له لاری په بین الدولی معاملاتو کې د معتبروشواهدو په توګه د هیواد او هیوادوالو په ګټه و کارول شی. د ستونځو د حل لپاره د هغوی واقعی او علمی تحلیل هم یوه لزومه ده چی د پکتیکا والو د ستونځو په حل کې مرسته کولای شی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا او پکیتکا وال - نالوستی حقایق اوهیری کارنامی یې

مقدمه

د هیواد ولسونو او مختلفو اقشارو په محلی او ملی سطحه د هیواد په ډیرو تاریخی پیښو او کارنامو کې یو ځایی او یا هم انفرادی توګه خپل مسؤلیت تر سره کړی او د قربانیو لـه لاری یې د دین، وطن او ولس حق ادا کړی وی. د پکتیکا په موجوده جغرافیه کې میشتو ولسونو هم دغه کار په پوره امانتداریَ سره تر سره کړی دی. استعماری قوتونو او له استعمار څخه د را پاته ناخوالو یوه ستونځه هم دا ده چې هغه ولسونه چې د استعمارچیانو لـه خوا د نقشـی پر مخ د خط ایستلو په وسیله سره جدا کړي نو ستونځې یې اوږمهاله او کله ډیرې پیچلې هم وي. د پکتیکا سیمه او ولس لـه پاکستان سره د ډیورند د پـه لاس ایستل شوې کرښې پـه اوږدو کې تقریباً ۳۰۰ کیلو متره اوږ سرحد لري.دغه اوږد سرحد چې هیڅکله هم منل شوی نه او د عمل جامه یې نده لرلی، نو د ولسونو لپاره یې د ستونځو تر څنګ یو شمیر ګټور فرصتونه هم لرلی دی.

د اداري واحد په توګه د پکتیکا ولایت اوږده سابقه نلري اما د وخت حاکمانو ته یې تل اهمیت درلودلی وو. د ولایت په حیث تر تشکیل مخکې دورو کې د اداري واحدونو په حیث د دوو لویو ولسوالیو (کټوازاو اورګون) او د یوې حاکی (ګومل) منظوري د دغې سیمې د ستراتیژیک اهمیت ښکارندویي کوي چې لږ تر لږه مرکزي حکومت یې اهمیت درک کړی وو. سره لدې چې د موجوده پکتیکا ولایت نیمه برخه د غزني د ولایت او بله برخه یې د پکتیا د ولایت مربوطې وی، اما پکی میشت ولسونه دومره سره ګډ او نږدی وو چې په اداری واحدونو کې ویښلو نشو سره جلا کولای- ګډې لارې، ګډ مهارجتونه، یو شان معشیت، ګډې ګټې، ګډی ستونځی، مختلط منطقوي جوړښت، نژدې روابط، تر یوه حده ګډه ګومل، اونور یې داسې طبعي ځانګړتیاوې دی چې تر اداري واحد یې د نزدیوالي اغیز او رول ډیر زیات دی.

دغه سیمه د تاریخ په اوږدو کې ، د دوښمن د تیریو، پر دوښمن د غلبو، د دوښمن د مکر او تیر ایستني پالیسیو شاهده ده. د دغې سیمې ولسونو د پخواني برم څخه را پا ته غرور په وجه کله کله د انګریزانو په لاس د لوی ایستل شوي خط وجود هیر کړی وي او د دین د دفاع او اسلامي خاوری د دفاع لپاره یې د دوښمن له دوښمن سره هم ډغرې وهلي دي.

په لاندې پانو کې د پکتیکا د سیمې او د پکتیکا والو په یو شمیر داسی کارنامو غبرګرو چې سره لدې چې د یوه قوم د قربانیو ښې نمونی دی او باید ور باندی وویاړل شی اما تر ډیره د تاریخ له پانو پاته، نالوستي حقایق او هیری کارنامې بلل کیږي. له دغه ځایه څخه دا چې د سیمې او ولسونو دغه ډول کارنامې او قربانی په یادونو کې لا ژوندۍ دي نو لازمه ده د تاریخي حقایقو په حیث معرفي شي او د محلي او ملي امتیازاتو لپاره وکارول شي او لږ تر لږه د عبرت ، ویاړ او اهمیت له اړخه کار ځینی واخستل شي.

د دغې لیکنی اساسي هدف د پکتیکا او پکتیکا والو د ښې پیژندنی لپاره معلومات نشرول دي. هیله کیږی چې د سیمې او ولسونو د قربانیو مؤثق معلومات به په محلی او ملی سطحه د خیر او ګټې رسونی لپاره وکارول شی. هیله کیږی چې د دې لیکنی منځپانګه به نور محققین هم زورو څیړنو ته و هڅوی او پدې هکله به نوری لیکنی هم وشی.

د پکتیکا او پکتیکا والو په اړه[1]

د پکتیکا ولایت د هیواد په جنوب ختیځ کې پروت دی. د سیمې د لویې برخې ارضي میلان یې له شمال څخه د جنوب خواته دی. د ولایت ختیځه نیمه خوا په طبعي ځنګلونو پټو غرونو پوښلې، خو لویدیځه نیمه خوا یې (د کټواز سیمه) بیا د غرونو د سلسلو تر منځ یوه هواره سیمه ده چې په شمالي سرکي تنګ مرتفعات او جنوبي خوا یې پراخه هواره سیمه جوړوي. د غرونو دوه لوړې څوکې ، چې دواړه یې په یوه نوم "د غومبر خولی" په نوم یادیږي یو بل ته مخامخ، یوه د سروضې او بله د اومنې په ولسوالیو کې واقع دي، چې جګوالی یې تر 3300 متره زیات دی. د پکتیکا، ګومل، اورګون او د کټواز د نومونو څرک د تاریخ په اوږدو کې حتی د ریګویدا تر سرودونو پورې رسیږي، چې دا څرګندوي چې دغه سیمې به د زړو اریایانو د موسمي اوسیدو مېلې، څرځایونه او د مهاجرتونو لارې وې.

[1]1 د دغی لیکنی لومړی برخه د «منصوری امیر محمد (۱۳۹۲ هش) کال د «پکتیکا – په کنډوالو کی خزانی او که کنډواله شوی خزانی» له مضمون څخه را اخیستل شوی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمي ولسونه او تاریخ یې

د «برمل، زرمل ، فرمل او ګومل» د یوه ولسي کیسه ایز روایت له مخې، لومړي دری ورونه او یوه یې خور وه، چې هر یو یې د زرمل (اوسنی زرمت)، فرمل (اوسنی اورګون)، برمل او ګومل په سیمو کې میشت شوی وو او له دغه ځایه دغه سیمې په دغو نومونو شهرت لري. د پکتیکا په سیمه کې مختلف قومونه، لکه ګیانخیل، وزیر، ځدران، سلیمانخې، سیدان، پیرکوتیی، دیګان، اندړ، فورمولي او نور میشت دی چې لویی قبیلی یې خروټي او سلیمانخیل دي. داسې ښکاري چې اکثریت دغه قبیلې چې کله له خپل اصلي ټاټوبي، یعنې د غور له سیمې، څخه را کوچیدلي وو نو کوچیانی ژوند یې درلود چې د و خت په تیریدو سره د پکتیکا په سیمه کې داسې میشت شوي چې د ولایت په ختیځه غرنی برخه کې خروټي او نور قامونه او په لویدیځه هواره سیمه کې یې د سلیمانخیلو قامونه میشت شوي دي.

د ګومل د نوم او جغرافیې څرک په مختلفو تاریخي روایاتو کې ترلري لیدل کیږي. په ریګویدی سرودونو[2] کې د "ګوماتی" د سند په غاړه د اریایي قبیلو تر منځ د جګړې یادونه شوې او د محققینو په نظردغه د ګوماتي سند همدغه د ګومل د سند تاریخي نوم دی. د ګومل دره د تاریخ په اوږدو کې د «خراسان» (د اوسني افغانستان جنوبي، مرکزی برخې او هلمند د سند حوزه) او «دمان» (د اټک د سند حوزه) تر منځ د تلو راتلو لاره وه چې لا تر اوسه هم د موسمي کوچیانو د کډو مسیر دی. د «دمان» او «خراسان» نومونه لا تر اوسه هم د سیمې د کوچیانو په خولو کې دی او په همدغه پورته یاد شویو سیمو باندې یې اطلاق کیږي. وایې چې د سلطان محمود غزنوی لښکرې هم د ګومل د درې له لارې هند ته تلې او راتلې. لکه چې په یوه تاریخي لنډۍ کې یې داسې یادونه راغلې ده:

که د خانو لښکرې راغلې زه به ګومل ته د خپل یار دیدن ته ځمه

ملک خانو چې اصلي نوم یې خان محمد وو، د سلطان محمود غزنوي په لښکرو کې د غلجیو د یوه لښکر مشر وو او د خپلې میرانې له لارې یې داسې شهرت موندلی وو چه پیغلو به په لنډیو کې یاداوه[3].

د ګومل نوم په ډیرو متلونو او ولسي کیسو کې هم یاد شوی دی، مثلاً دا متل چې " اوبه د ژوب نوم د ګوملې" د دې حقیقت بیانوونکۍ دی چې ګومل په تاریخ کې هم د سیمې له ډیرو مشهورو نومونو څخه وو. همدا راز دا متل چې " که ګومل وچه ده خو دود یې روان دی" د دې سیمې د جامع او منل شویو عنعناتو د قوت ښکارندوی دی. دا متل چې "تر وزلی ورور پری اینبی ګومل ښه ده" هم مختلف تعبیرونه لري. او پدې متل کی چې "د مړی پور له ګوملی ده" هم د دې سیمې د یو ډول ځانګړو عنعناتو رازونه پټ دی. بالاخره دا متل چې " مړ یې تورانۍ کړ په ګومل یې کډې ځی، خدایه زور غواړی بدی" دا بیانوی چې که ګومل د برمنو، سوبمنو لار او یو طبعی مسیر وه خو د بی مرکزه ټولنو د ناسالمو رواجونو له لاسه د غمجنو کډو لار هم وه.

د ګومل دره تر ډیره پورې په طبعي ونو نیمه پوښلي غرونو، چې په ځینو سیمو کې ګڼ او نور یې بیا ډیر یوه دوی دی، تشکیلوی. خاوره یې ډیره حاصل خیزه او هوا یې د باغونو او میوه دارو ونو لپاره ډیره مناسبه اوښه ده.

د اورګون نوم او سیمه هم یواوږد تاریخ لري، چې یادونه یې د ریګویدا تر سرودونو را وروسته په اوومه میلادي پیړی کې د چینایي زایر او سیاح "هیون تسانګ" په یاداښتونو کې هم راغلی دی. هیون تسانګ، چې زموږ د هیواد ډیری سیمې یې د بودایي معابدواو بودایي دین د مراکزو او دیني زده کړو د تر لاسه کولو لپاره لیدلې وې، د اورګون د سیمې یادونه یې هم پخپلو یاداښتونو کې راوړې ده. هیون تسانګ په خپلو یاداښتونو کې د «اوه رګونه» نوم یاد کړی دی او غالباً به د اوسني اورګون په سیمه کې کوم بودایي معبد او مرکز موجود وو چې نوموړی سیاح ور څخه لیدنه کړې وې.

د اورګون د نوم په هکله یو شمیر روایات موجود دی چې نورو ژورو څیړنو او مباحثو ته ضرورت لری. ځینې وایې چې د اورګون نوم د "هر ګوند" له کلیمې سره اړیکه لري او دا ځکه چې مختلفې طایفې پکې اوسیږي. داسې ښکاري لکه چه د اورګون کلمه د " اوه رګونو"د کلمې اړول شوی شکل وي ، چې معنی یې (اوه) (رګونه) دي. د اوبو د «رګ» اصطلاح اوس هم معموله ده او تر مځکه لاندی د اوبو د سیر، تګلاری یا چینل معنی لری. ویل کیږي چې دا سیمه تر مځکې لاندې د سطحې اوبو غني منابع لري او داسې ښکاري لکه چې له اوو خواوو به د غرونو لاندی اوبه دلته سره را ټولیږی، د «اوو» «رګونو» چې بیا به «اورګون» شوی وی، په نامه یې شهرت موندلی وی.

[2] کهزاد احمد علی (۱۳۴۶ هش) افغانستان در پرتو تاریخ - مجموعه مقالات تاریخی رادیو افغانستان.
[3] . (رفیع حبیب الله (۱۳۸۶ هش) . د « کتابونه دریابونه » کتاب په حواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کټواز د نوم څرک په لیکلو اثارو کې لږ تر لږه تر لسمې میلادي پیړۍ پورې لیدل شوی دی. منهاج الدین سراج جوزجاني په خپل مشهور کتاب طبقات ناصری[4] کې د «کته واز» دسیمې نوم اخلی او دهغی سیمې د دوو پهلوانانو نومونه یادوی چې د سلطان علاو الدین غوری په لښکر کې یې دغزنی د ښار د نیولو په وخت کې مهم رول درلودلی وو[5]. د کټواز سیمې جغرافیوي جوړښت او نوم ته په کتو سره داسې ښکاري چې د «کټواز» د نوم اصل به له دوو سوچه پښتو کلمو څخه را منځته شوی وی یعنی «کښته خواته فراخه شوی سیمه». د کټواز سیمه هوارې برخې لري چې د ختیځ او لویدیځ لخوا د غرونو د لړیو تر منځ پرتې دي، چې دغه ډول ارضي جوړښت یې د دې سبب شوی چې ترمځکی لاندی د اوبو ښې زیرمې و لري. د کټواز په سیمه کې د نفتو زیرمې کشف شوې وې چې په ۱۳۵۰سمې لسیزې کې یې کومې فرانسوي کمپنۍ ته د استخراج قرارداد ورکړل شوی وو، عملي نه شو او د شوروپانو غوبل هر څه سره ګډ وډ کړل.

د پکتیکا د ولایت مرکز ښرنې په سیمه کې د پټني د غونډۍ په نوم د بودایي دورې یو معبد ته ورته غونډۍ موجوده ده ، سره لدې چې د معبد کوم اثارپکی ندي پاته، خو د جوړښت او شکل له مخې ښکاري چې د ګردیز په سیمه کې د بالاحصار د غونډۍ په شان به د زنبیلشاهانو له دورې سره اړیکې لري. ځینې ولسي روایتونه هم د دی خبری اشاری کوی چه دغه غونډۍ به یو بودایي معبد وو. دغی سیمې ته نژدې د متاخان په سیمه کې دې ته ورته دوه نورې غونډۍ شته چې د ولسی روایاتو په حواله د زمبورکشا هانو په دورې پورې اړه لري. ولسي روایتونه وایی چې د هغه وخت درې خونډې وې چې هرې یوې یې په دغو غونډیو باندې خپل محل جوړ کړی او په سیمه یې فرمان روایې کوله. دې ته ورته یوه بله غونډۍ د یوسف خیلو په سیمه کې هم وه چې غالباً به د دغو دریو غونډیو غونډی اهدافو لپاره او یا د بودایي معبد لپاره کاریدلې وه. له بده مرغه چې یاده شوې غونډۍ شپږ. اووه کاله مخکی، ظاهراً د امینتی ملحوظاتو له مخې، له مځکی سره داسی هواره شوه چې سره لدې چې د زمانې ترخو یې مقاوت نه وو مات کړی، خو د بی رحمه عسکری بلدوزرو په غوغا کې یې چا د ژړا آواز هم وا نه وریده.

د پکتیکا د سیمې په زړه پورې طبعي ښکلا او ښایسته پاکه هوا او اوبه یې د ډیرو لپاره د ژوند یو ارمان بلل شوی، لکه چې په یوه نیمه منظوم محلی متل کې وایی: یوه مې دی **سره وزه** وای او نو ر مې **هیڅ څه** نه وای، خو چې کور مې په **سروضه** وای!

د پکتیکا ولایت درې مهمې سرحدي لارې (د وازیخوا له لارې له کویټې سره، د سروبي له لارې له وانه او دیره اسماعیل خان سره او د اورګون له لارې له میرانشا او پیښور سره) لری چې ګمرکی عایدات یې یو وخت د ولایت ټول مصارف پوره کول او د هیواد د ملی عایداتو لپاره یو مهم عایداتی مدرک کیدای شی. له بده مرغه پدې اخیره لسیزه کې یې لا تر اوسه هم د تنظیمولو لپاره کومه اراده هم نه ښکاری او داسی ښکاری چې مرکزی حاکمان خو لا ور باندی خبر هم نه دی. برسیره پردې د مرکزي اسیا او هند د بحر (د کراچی له لاری) تر منځ تر ټولولنډه ترانزیتی لاره هم په افغانستان کې د پکتیکا له لارې څخه شمیرل کیږی.

د پکتیکا د ولس په ډیرو ناخوالو برسیره، د سیمې د طبعي زیرمو او خدای ج ور کړې نعمت په نسبت د اوسیدونکو بیرحمانه چلند د ولس د بدبختیو یو مهم عامل دی چې د راتلونکی نسل لپاره د یو بد مرغه خطر د زنګ آواز ځینی اوریدل کیږی. د سیمې د بی مثله ښکلو طبعی ځنګلونو ونې په بیرحانه ډول له منځه وړل کیږی. د سیمې د غرونوارتفاعات داسې دی چې د هند د سمندر مرطوب تاوده بادونه ور سره لګیږی او د الله ج په حکمت سره د طبعی ځنګلونو د را شنه کیدو سبب شوی دی. په دغو ځنګلونو کې یو شمیر داسې ونی لکه منځی او شنې پیداکیدی چې د کیفیت نمونه یې د نړی پر بل هیڅ ځای کې نه ښکاری. له بده مرغه دغه ځنګلونه د ولس د لوږې، بی روزګاری او تر ډیره حده د نا آګاهی/ناخبری له امله پاک خواپاکی جارو شول او تقریباً دغه ډول ونې پکې ختمې شوې دي. داسې ښکاري چې اقلیم هم له خلکو سره دوښمني را اخیستې وي او یا به یې له خلکو څخه د دوی د بې رحمی د غچ اخیستنی اراده کړې وي، چې دغه ډول ونې نورې نه شنې کیږي او که شنې هم شي، نو د پالنې او ساتنې غم او نیت یې له چا سره نشته.

بله لویه بدمرغی د مځکی لاندی اوبو څخه بیرحمانه او غیر اقتصادی ګټه اخیستنه ده. په ټوله ، خو په خاصه د کټواز او سروبی په سیمو کې، له درې څلور لسیزو را هیسې د زورو څاګانو کیندل او د هغو له اوبو څخه د کروندې لپاره ګټه اخیستنه شروع شوی ده. سره لدې چې ولسونه اوبه د زړه په وینو د مځکې له تل څخه را باسی او کروندې

---

[4] دری (د یوولسم ټولګی درسی کتاب) د طبقت ناصری د منهاج الدین سراج جوزجانی په حواله.
[5] د نوموړی پیښی تفصیل لاندی ولولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وربانديږ خړوبوي، خو محصولات يې بيا تر مصارفو کم وي. يوه وجه يې له منابعو څخه غير فني ګټه اخيستنه ده ، خو بل دليل يې د محصولاتو لپاره د بازار نشتوالی دی. عمده زراعتی محصولات يې وچې او شنې ميوې دي؛ لکه زنغوزی، انګور، هندوانې، منې، سبزيجات او نور. داچې نه بازار لري او نه د هيواد نورو مارکيټونو ته لارې لري او د صادرولو لپاره يې نه مرسته شته او نه مشوره، نو دغه محصولات اکثرآ په ډير نازل قيمت خرڅيږی، چې اکثر وختونه د ولسونو لپاره د نور اقتصادی تاوان عامل هم وی.

په اوږد مهال کې يې بله اساسی ويره دا ده چې که له دغو اوبو څخه په دغه ډول بيرحمانه ګټه اخيستنه دوام وکړی، نو يو وخت به دا هم ختمې شی او د وچکالی د دوام په صورت کې کيدای شی چې تر ځمکی لاندی د خلا د را پيداکيدو سبب شی چې د لوی بشری ناورين د رامنځته کيدو ويره هم ځينی کيدای شی.

د پکتيکا مشاهير، مفاخر او تاريخی اماکن

د پکتيکا ولايت سر ه لدې چې د ټولنيزې ودې او هوساينې له اړخه د هيواد يو تر ټولو غريب او له نظره لويدلی ولايت بلل کيږی، اما په نږدې او لرې تاريخ کې يې داسې نوميالي په خپله غيږ کې هم روزلي او لوی کړي چې په کارنامو يې وياړ کيدای شي. په لاندی کرښو کې يې د ځينو يادونه کوو.

1) سيدال خان ناصر چې د ميرويس نيکه سره يې د ګرګينيانو په ضد پاڅون کې ونډه لرله او وروسته بيا د شاه محمود هوتکی د وخت مشهور سپهسالار شو، يو با تدبيره افسر او پياوړی جنګيالی وو چې هيوادوال يې په کارنامو وياړي. سيدال خا ن په قوم ناصر وو او پلرونه يې د پکتيکا ولايت د اوسنی وازيخوا د سيمې اوسيدونکي وو. د وازيخوا ناصرو د ميرويس نيکه اواز ته لبيک وواېه او کندهار ته ورغلل اوبيا يې هلته استوګنه غوره کړه[6]. د ايران تر نيولو او بيا د هوتکيانو تر سقوط وروسته د سيدال خان ناصري کورنی د کابل شاوخوا سيمې ته ولاړل او هله ميشت شول. د کابل د ښار د خير خانی په سيمه کې يوه مشهوره ليسه د سيدال خان ناصر په نوم نومول شويده.

2) وايي کله چې سلطان علاو الدين جهانسوز د خپلو ورونو د وژنې د غچ اخستلو لپاره له غور څخه په غزنی د حملې کولو لپاره راغی، نو د غزنی واکدار پاچا، سلطان بهرامشاه، د ګيلان سيمې ته هيئت ور وليږه چې له حملې څخه واوړي. بهرامشاه ځواب ور وليږه چې « ته زما زور نلرې، زه لوی لښکر او فيلان لرم». علاوالدين په ځواب کې ورته وويل چې « که ته فيلان لرې، زه خرميلان لرم». زه به د خپلو ورونو انتقام خامخا اخلم. علاوالدين خپل دوه پهلوانان، چې د لښکرو مشران هم وو، را وغوښتل او ورته ويې ويل چې ما بهرامشاه ته داسې لافې کړې دي، اوس به نو تاسې له فيلانو سره مقابله کوی. دغه پهلوانان چې يو يې سام حسين او بل يې سام پنجی نوميدل، د اوسنی پکتيکا د ولايت د کټواز له سيمې څخه وو. کله چې جنګ و نيښت، نو هر يو د دغو دوو پهلوانانو څخه له يوه يوه فيل سره مخامخ شول. دوی هر يو د فيلانو تر ځل لاندی ور ننوتل او د هغو په زړونو کې يې توری خښې کړی. سام پنجی تر فيل لاندی شوو او له فيل سره يو ځای ومړ، او سام حسين په فيل بريالی شو. د بهرامشاه لښکر ماتې وخوړه او علاوالدين د غزنی ښکلی ښار، چې په اسلامی ادب کې «عروس البلاد يعنې د ښارونو ناوې» بلل کيده، ونيو او ويې سوځاوو[7].

3) د هيواد له ډيرو نوم ورکو عالمانو او د پښتو ژبی د اديبانو او په پښتو ژبه د ليکوالانو څخه يو هم نواب ګوملی دی. نواب ګوملی په پښتو ژبه د خلقت په نوم د قرآن عظيم الشان د څو سورتونو يو تفسير ليکلی وو چې بيا د انګريزي هند د ډيلی په مطبعه کې چاپ شوی وو. د خلقت يوه نسخه ما ليدلې وه او را سره وه خو را څخه بې در که شوه. نواب ګوملی له لومړنيو ليکوالانو څخه وو چې د سيد احمد لودين، چې په کاکا مشهور وو، پشان يې د پښتو د ليک دود لپاره د هيجايي طريقې رواجول غوښتل. نواب ګوملی د خلقت په سريزه کې د هيجا په طريقه د دوه حرفي، درې حرفي او نورو کليمو د ليکلو طريقې بيان کړې دي[8]. نوموړی برسيره پردې چې يو عالم او ليکوال وو، د انګريزانو پر ضد په جهاد کې يې هم لويه ونډه لرله.

نواب ګوملی د پکتيکا د ولايت د ګوملی د ولسوالی اوسيدونکی وو چې ذوذات يې اوس هم هلته اوسی او د نواب کلی په نوم شهرت لری.

---

[6] له بينوا ويبپانی څخه په مننه.

[7] ددولسم ټولګی د دری په کتاب کی له طبقات ناصری څخه.

[8] نواب ګوملی، خلقت د قرآن کريم د څو سورتونو پښتو تفسير.

(c) ketabton.com: The Digital Library

4) د ولایت په مربوطاتو کې یو شمیر متبرکه اماکن او زیارتونه، چې د ډیرو خلکو د توجه وړ دي، هم شته؛ لکه: اسماعیل ګړندی، ماما ګړندی، غني آبا، دیوانه بابا، حیات آکا، شاه بیک آبا ، باباجی صاحب، او نور، چې هر یویی د ملنګی او قلنګی تر څنګ د ولیتوب د مرتبو او برخو څښتنان بلل کیږي.
د ولس په مړو او تیر نسل کې شاشی کمرانی، خان فتح خان، بیرګټ نعمت، با جان پرکمشر، پرکمشر انګور وزیر، جنرال عبدالحکیم کټوازی، ریس خمارالدین، علاقه دار جمه ګی، ملک منصور، ملک سیف الدین، صاحب جان خان، مولوی محمداعظم، تحصلدار عبدالکریم، کاکا مبارک، د شاوزه خلیفه صاحب، ملک دوست محمد زاولیخیل، د ګیان مولوی صاحب او یو شمیر نور د سیمې او ولس یو شمیر مدبر، بزرګان، زړه سواندي، میړني، دلاوران، سخیان او د قوم او ولس د خادمو مشرانو نومونه دي چې د قوم له مشاهیرو څخه شمیرل کیږي. د موجوده نسل په مړو کې یوازی د شورویانو د تهاجم په وخت کې د لومړنیو شهیدانو نومونه لکه شهید قاضی ولی محمد، شهید انجنیر جمعه ګل، شهید جګړن شیرعلی، شهید معلم غازی مرجان، د سلیمانځو ملا صاحب او نور یادولای شو. د شهید ځوانیمرګ داکتر عید محمد چې د ولایت، سیمې او حتی هیواد په سطحه یوازینی ځوان متخصص داکتر او د سیمی یوه هستی وو، د طبابت په څانګه کې یې دوکتورا (پی ای ډی PhD) لرله، هم یادول لازمی بولم. ډاکتر عیدمحمد پنځلس کاله مخکی چی کله د دوکتورا له تحصیلاتو سره هیواد را شتون شو سره لدې چې په مرکز(کابل) کی یا شخصی سکتور کی د هر ډول امتیازاتو او مقام بیشنهاد ورته کیده خو ده د خپل ولس د خدمت لپاره په پخپل ولایت کی خدمت شروع کړ خو زموږ د بدقسمتي له امله د ولس او هیواد د خدمت ارمان د پوره کولو په ځای خاورو ته ور سره یوړ.
په ژوندو کې بیا د پیاوړی رسام او د قرآن عظیم الشان د ښکلی خطی نسخی تیاروونکی استاد ګلمیر نوم یادولای شو.استاد، که څه هم ډیر هنری کارونه تر سره کړی خو نوم ورکی رسام او خطاط دی او غالباً چا یې نوم هم ندی اوریدلی.

د پکتیکا والو نالوستې خو په یادونو کې زوندۍ کارنامې او قربانۍ

د آزادي په جګړه کې

د سپهسالار نادر خان تر مشري لاندې پداسې حال کې چې د پکتیکا میشتو مجاهدینو وانه ونیو او د ټل چاونۍ محاصره او د انګریزانو لخوا د تخلیې په درشل کې وه چې د کابل لخوا د انګریزانو د سولې د خبرو وړاندیز ومنل شو او پدې ترتیب مجاهدینو ته د متارکې او حتی د په ښاتګ لاربښونی اعلان شوی. که څه هم ولسونو د جهاد د دوام ناری وهلی خو مرکزی حکومتی یې غږ نه اوریده. سید رسول (۱۴۰۵ هش) لیکي چې کله چې د وزیرستان مجاهدینو انګریزان پسې اخیستي او په اصطلاح لوری یې ځینی ورک کړی وو، خو د کابل حاکمانو له انګریزانو سره د سولې معاهده کوله. په وانا کې ملک هفته خان د ملا حمزالله په مشوره یوه جلسه جوړه کړه چې د جهاد دوام یې غوښت. په دغه جلسه کې د سیمې مشرد نا هیلی او ګیلی په شکل داسی ویلی وو:

بجرم عشق تو ام میکشند غوغائیست

تو بر سر بام ای چه خوش تماشائیست[9]

(۴۵ مخ)

د وانه فتحه شوی سیمه وروسته بیا له انګریزانو سره د د تورخم په نزدیو کې د لعل پوری اوګوشتې په سیمه تبادله شوه.

پکتیکا وال او د سرحد ساتنه: د دولت په ځای د ولس ذمه واري!

د سیمې ولسونو په تاریخ کې د پکتیکا ځیرمه د هیواد سرحدات په خپله ساتلي دي. د پکتیکا په سیمه کې سرحدونه د ولسی مشرانو په وسیله د قومی ملیشو لخوا ساتل کیدل. دولتی آمینتی قواوی د پکتیکا په سرحدی سیمو کی کوم خاص وجود نه درلود. تر اوسه لا هم د ولایت په سرحدی سیمو کې د هیواد فوځی او آمینتی قواوی د ډیورنډ له کرښې څخه په شلګونو کیلومره را د ننه پراته او ډیر کمزوری موجودیت لری. د مثال په توګه په ګومل کې د هیواد امینتی او اداری واحدات تر ۷۰ کیلو متره نشته خو سرحد ارام ساتلی شوی دی. همداراز د وازیخوا په سیمه د دولت حضور له

[9] سید رسول (۱۴۰۵ هش). نظری به عهد سلطنت آمانی، (۴۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرحد څخه لرې شلګونه کيلومتره لا نشته. لدې سره سره بيا هم په دغو سيمو کې د ولسونو د تاريخي ذمه وارى له برکته سرحدونه په آمان او دوښمن د سترګو ور اړولو جرآت هم نه کاوو. د دې واقعيت تاريخي عوامل شايد د سرحدى مليشو وجود وى چې په دغو سيمو کې سرحدات د ولسونو له برکته داسې په امان دى لکه لويه کلا چې به ور باندې را ګرزيدلى وى. پخوانيو حکومتونو د اوسنى پکتيکا د ګومل او برمل د سيمو يو شمير قومى ولسى مشران د سرحد ساتلو لپاره توظيف کړى وو چې د ځينو قومى مشرانو نومونه يې لاندى ذکر کيږى:
برګټ نعمت، پرکمشر انګور وزير (چې د انګور اډى ښارګوټى اوسيمه يې په نوم ده)، پرکمشر باجان، صوبه دار خواجه ګى، نعمت خان ړند، اکبر جان، کامران، سيف الرحمن، ببرک خان او نور.

د طالبانو د واکدارئ په مهال يو وخت د وازيخوا سره نزدې د ډيورنډ د کرښې ها خوا د دو قومونو تر منځ د مځکې په سرلانجه پيدا شوې وه او يو شمير کورنى د پکتيکا د کټواز سيمې ته را نقل شوې وې. د لانجې د حل لپاره افغانى خوا يوه جرګه وټاکله چې غړي يې د پکتيکا د يو شو مشرانو او عالمانو په شمول با رسوخه مشران او ځينى يې د دولت غړي هم وو. له جرګې څخه وغوښتل شول چې د ډيورند د کرښې ها خوا سيمې ته ورشي تر څو د منازعې سيمه په خپله وګوري. کله چې د جرګې غړي هلته ولاړل نو د پاکستانى دولتي مامورينو لخوا يوه دفتر ته و بلل شول. هلته يو لوړ رتبه فوزى افسر پيشنهاد ور ته وکاوو چې که د دوى رضا وي نو دوى (د پاکستان لورى) حاضر دي چه د ډيورنډ کرښه شل، ديرش يا څلويښت کيلومتره له اوسنى موقيعيت څخه ها خوا ومنى. افغانى مشرانو په چل سره ځان ځينى خلاص او ورته ويلى چې دوى مصلحتى جرګه ده نه د دولت نماينده او د معضلى د حل لپاره راغلى دى.
دغه تاريخي پيښى او شواهد شايد ددې واقيعيت يو دليل وى چې د پا کستان حکومت دغه سيمې تر ډيره وخته لا د ځان نه بللې او تر دغو اخرو پورې يې په سيمه کې کومه خاصه مداخله نه کوله. داسې هم ويل کيږى چې پدې اخروکى امريکايانو پاکستان ته د ډيورنډ د کرښى بله (نوى) نقشه[10] ورکړى وى او بيا نو شايد د پاکستان ايله زړه منلى وى چې دغه سيمې دوى ته ور کړل شوى وى او امريکايان يې هم ورکول غواړى.

د شورويانو د تهاجم په دوره کې

د شورويانو د تهاجم په دوره کې د پکتيکا ولايت د هيواد يوازينى سيمه وه چې موتر رو لارې پکې وې او د هيواد د ټولو خلکو په مخ د بشپړ آمنيت سره، او تر دې زيات، د ولس د بشپړې اسلامي همکاري او مسؤليت د احساس سره بې له تبعيضه او ازاره د هر چا په مخ خلاصې وې او د هيواد هر وګړى ځان پکى داسې باله لکه په خپل کلى او کور کې چې وى. د مهاجريدونکو وطنوالو، مسافرينو، مجاهدينو او نورو لپاره د پکتيکا د ولايت لارې د بشپړ امن او د اسلامى او وطنى اخلاقو او اخوت يوه ډيره ښه نمونه وه او ولس بيله هيڅ ډول تبعيض او ازار څخه د ټولو په خدمت کې پوره اخلاص درلود او مسؤليت يې باله. د دې لپاره چې بى وزلى مسافر وطنوال د کليوالو له خوا د ميلمنو په حيث وپالل شي، په هغه وخت کې په ځينو سيمو کې حتى د لويو لارو په سر د پرتو کليو سره نزدى د هوټل جوړيدو اجازه نه ورکول کيده (مثلاً سپينه (اومنه)، پاسنى (سروبى) او نورو کلو کى).
د پکتيکا سيمه د شورويانو له تهاجم سره د مخالفت او مقاومت لومړنئ سنګر وو. د هيواد له آزادو شويو ولايتونو څخه لومړنى ولايت وو. همدغه وجه وه چې شورويانو د پکتيکا په ځينو سيمو، مثلاً اورګون او سروبى کى په بى رحمى سره دومره ډول ډول بمونه استعمال کړى وو چې شايد نمونى يې د هيواد په محدودو سيمو کى وليدل شى. د پکتيکا په لويو سيمو کى اوسيدونکى د بيرحمانه بمباريو له وجى حتى ټوله سيمه په يوه ورځ او شپه کى له کورو وتلو ته داسى مجبور شوى وو چې د پخلى ديګونه يې په نغرى پاته شوى دى (مثلاً د اورګون او سروبى ولسونه). د دغى دورى ډيرى ناخوالى شته خو د ولسونو د دغسى بى حده قربانيو يادونه يې هم چا ونه کړه.
د دغې دورى يو بل مهم اړخ دادى چې سره لدې چې د هيواد د نورو سيمو په شان د پکتيکا وسلونه هم په مختلفو احزابو کى ويشلى او بسيج شوى وو او ټول يې خپلو احزابو ته متعهد او وفادار وو، اما خپل منځى اختلافونه يې هيڅ وخت هم د جګړو تر سرحده نه وو رسيدلى. سره لدې چې د ټولو جهادى احزابو مخور مشران، طرفداران او مسلح افراد او ګروپونه پکى وو، حتى د کليو په سطحه ولسونه لاسره ويشلى وو، اما بيا هم پدې ټوله دوره کى، د يو دوو پيښو په استثناً، د ولايت په ټوله ساحه کى يو تن هم په خپل منځى جګړو کى نه دى وژل شوى. سره لدې چې د هيواد

---

10 څو کاله مخکى چې کله پاکستانى قواوى د ننګرهار ولايت سرحدى سيمې ته څيرمه په سيمه کى د امريکايى قواو له خوا په تخليه شويو مراکزو کى ځاى په ځاى کيدل او په سر يې شخړه وشوه، يو دليل يې هم داسى ښودل کيده چې پاکستانيان يوه بله نقشه لرى چې امريکايانو ور کړى ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نورو ولایتونو او سیمو که لا څه چی د پکتیکا ولایت څیرمه زرمت (پکتیا) او شلګر (غزنی) ولسوالیو کی لسګونه او حتی سلګونه کسان په یوه او بل نوم وژل شوی وو.

د کشمیر په آزادي کې د پکتیکا والو قرباني

کله چې په ۱۹۴۷م او۱۹۶۵م کلونو کې د هند او پاکستان تر منځ د کشمیر په سر جنګونه وشول، نو د پاکستان حاکمانو د سرحد ولسونو له اسلامي احساس څخه د ځان په ګټه ښه کار واخیست. د اوسنی پکتیکا میشتو ولسونو یوه برخه کوچی او نیمه کوچی زوند درلود او حتی یو محدود شمیر یې لا تر اوسه هم کوچی زوند لری- مثلا، دوتانۍ، سلیمانځی، کم شمیر خروټی (زاولی خیل، امندخیل) اوسلیمانخیل (تاروخیل/ علیخیل). په عمومی توګه ولسونو، په خاصه کوچی ولسونو ته د ډیورنډ کرښه هیڅ معنی نلری او د سرحد ها خوا هم د خپل هیواد برخه ور ته ښکاری. د پاکستان پخوانیو حکومتونو د دغو ولسونو یو شمیر مشرانو ته د «لیډر پونده» په نوم هویت ورکړی وو او پدې ترتیب یې منلی وه چې دغه ولسونه د دغی سیمې واکداران دی او حق لری چې چیری چې وغواړي واوسیږي[11]. کله چې په پاکستان سخته راغلې نو د اسلامي وروروليِ له مخې یې په ډیر چل سره د دغو کسانو څخه د جنګ لپاره مرسته غوښتلی او کار یې ځینی اخیستی دی.

بله دا چې ولسونو د ډیورنډ کرښه نه منله او دا چې پخوا کشمیر هر وخت زموږ د هیواد یوه برخه وه نو داسی به یې بلله لکه چې د خپل هیواد لپاره جګړه کوی. بله مهه خبره دا هم وه او حتی لا تر اوسه هم ده چی د کشمیر مسئلی ته د اسلامی خاوری او مسلمانو څخه د دفاع رنګ ورکول کیده او حتی لا ور کوی کیږی. همدغه مسئلی و ی چی د ۱۹۴۷ م او ۱۹۶۵ م کال په جګړو کې پکتیکا میشت ولسونه د پاکستانی کشمیر په نیولو کې په مقدمه کرښه کې وو. د ۱۹۴۷ م کال د کشمیر د جنګ د یوه تن له خولی می اوریدلی دی چې دوی د جمو کشمیر لویه برخه نیوی وه. د دغو ولسی لښکرو شاید ډیر مشران وو او شاید ډیر یې وژل شوی هم وی، خو دا چې نه یې قیادت وو، نه واحده قومانده او نه یې څوک د پوښتنی وو، نو هیڅ کره معلومات نشته. د ۱۹۶۵ م کال د جګړی د یوه ګډون کوونکی کس له خولی می اوریدلی وو چې کله چې د هند او پاکستان تر منځ اوربند وشو نو پاکستانی فوځیانو ولسی لښکری محاصره او په زور یې له صحنی څخه را لری کړی . راته ویلی یې وو چی د دوی د یوه کنډک قوماندان چابک آغا (د اورګون د سیدانو) وو. نوموړی را ته ویلی چې کله چې دوی د پاکستانی فوځیانو لخوا محاصره شول، نو تر هغو یې مقاومت کاوو چې کله یې قوماندان، چابک آغا، په لاس ټپی شو. تر هغه وروسته بیا دوی ټول د فوځیان پلاس بندیان او تر یو څه وخت وروسته بیا خوشې او له سیمې څخه را وشړل شول.

مشرقي پاکستان (بنګله دیش) کې د پکتیکاوالوځوانانو قتل عام

د هند لویې وچې ته د افغانانو تګ را تګ د غلجیانو له زمانې را نیولی بیا تر غزنویانو، ابدالیانو او حتی محمدزایانو پورې اوږده سابقه لري. محمد غلجی زر کاله پخوا په بنګال کې لومړنی افغان پاچا او په سیمه کې د حکومتی نظم جوړولو مؤسس بلل کیږی[12]. افغانانو، او بیا په خاصه د اوسني پکتیکا میشتو ولسونو په برطانوي هند کې لا پخوا کاروبارونه لرل. د هند او پاکستان د جلا کړون څخه وروسته هم ډیر شمیر افغانان د بنګال او هند په ډیر سیمو کې په تجارت او کاروبار مشغول وو. اکثرو یې افغانی پاسپورتونه لرل خو یو کم شمیر یې په پخوانی نوم دوه تابعیته زوند هم درلود.

په ۱۹۷۱م کال چې د بنګله دیش د جوړیدو په سر جګړه پیل شوه نو د پاکستان حکومت بیا هم له یوه نیرنګ څخه داسې کار واخیست چې بنګال ته یې پښتانه جنرالان د جنګ د ګټولو په هیله ور ولیږل- جنرال نیازی او جنرال ټیکه خان دوه نومونه وو چې که په ختّه هر څوک وو خو نومونه یې پښتنی ښکاریدل. د بنګالیانو د بیلتون په جګړه کې د هند مداخله د جګړی بی رحمه شکل نور هم تند کړ. بنګالی عوامو دا نشوه درک کولای چې پښتانه (چې اکثرو یې افغانی پاسپورتونه لرل) د پاکستانی فوځیانو سره تمیز کړی. په غالب ګمان پاکستانی حکامو هم غوښتل چې په غیرتمنو او قوی هیکله پښتنو پوری، چې پخوانی تاریخ یې هم له میړانو او سوبو ډک دی او په سیمه کې په توره اومیړانه ښه پیژندل شوی وو، ځان تیر کړی.

په بنګال کې د افغانانو (او په خاصه پکتیکا والو) شمیر که څه هم معلوم نه وو خو ډیر وو. د پکتیکا د سیمې ډیر ځوانان چې هلته یې کاروبارونه کول ورک او نادرکه شول. د ځینو مصاحبو په حواله په ډاکه او نورو سیمو کې د

---

[11] یو له دغو پوونده مشرانو څخه خلیفه محمد اسلم نومیده چې د کویټی د حضرتانو مرید، خلیفه او په ولسی معضلو کی یې مشاور بلل کیده او په پکتیکا کی د سپینه د کلی اوسیدونکی وو.

[12] علامه حبیبی (۱۳۴۶ هش) تاریخ مختصر افغانستان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالخالق سلیمانخیل او محمد جان لنډیزی تر مشری لاندی د اوسنی پکتیکا میشتو ولسونو ځوانان چې هلته اوسیدل، د ځان د خلاصون لپاره سره بسیج شوی وو. که څه هم کره شمیر یې ندی معلوم، خو تر ۲۰۰-۳۰۰ تنو پورې ځوانان ورک شول. د ځینو کیسو له مخې دغه ځوانان په ډیره بې رحمې سره داسی وژل کیدل چې لومړی به یې وینه ځینی ایستله او بیا به یې دسند اوبو ته لاهو کول. د اوسنی پکتیکا میشتو ولسونو (په خاصه کټواز، سپینه، اورګون) داسی کورنی هم وی چې څو تنه یې لا درکه او وزل شوی وو. دا چې نه یې دولت پوښتنه کوله او نه یې بل څوک وو چې حال یې واخلی، نو په اصطلاح د«بیستو» په حساب کې ولاړل. کورنی یې تر ډیره د غم په حال کی د راتلو په هیله وی، تر هغو چې لس پنځلس کاله وروسته یې زړونو ومنله چې ځوانان یې په داسی یو جنګ کې وژل شوی چې له دوی سره یې هیڅ اړه نه درلوده. د خپګان خبره دا ده چې د وخت حکومت، چې له هند سره یې ښی اړیکی هم لرلی، هم هیڅ و نه کړل - شاید خبر شوی به هم نه وی!

له پکتیکا میشتو ولسونو څخه د وخت د حاکمانو ځینی خاطری

د پکتیکا د ولایت له تشکیل څخه را پدیخوا د دولت حاکمانو یوه هم له ولس سره اشنایی نه درلوده او زړه یې هم نه ور باندی خوږیده. داسی حاکم به ډیر کم تیر شوی وی چې ولس ورسره شناخت یا دوی د سیمی او ولس سره شناخت لرلی وی. مرکزی حکومت همیشه د شیړمی ګوتی په شان معامله ور سره کړی ده. سره لدی چې میشتو ولسونو له دولت سره همیشه مرسته کړی خو دولت یې هیڅکله نه په غم او نه په خوشحالی کی شریک شوی دی. په لاندی کرښو کی د سپهسالار نادر خان او امیر عبدالرحمن خان یو څو خاطری چې له پکتیکا میشتو ولسونو څخه یې لرلی، را نقلوم.

وایی چې کله چې سپهسالار نادر خان د آزادی په جګړه کی د سروضی سیمی ته راغلی وو نو مشرانو د هغه د میلمه پالنی او احترام لپاره واړه ماشومان ورته درولی وو. وایی چې نادر خان له وړو جنګیانو څخه د دوی د نوم پوښتنه کوله او هری یوی به خپل نوم ور ته بیاناوو. د لین په پای کی یوی ماشومی ور ته وویل: «بله نسته». نادر خان ور ته وویل: میفامم، که دیګه نیست، میګم نامت چیست؟ هغی به یې په ځواب کی په معصومانه زبه بیا بیا ور ته ویل «بله نسته!». تر هغو چې بل چا یې پاچا صاحب په مطلب پوه کړ!

کله چې امیر عبدالرحمن خان، د افغانستان فولادی پاچا، له خپل تره محمد اعظم خان سره یو ځای د امیر شیرعلیخان تر دوهم ځل پاچاکیدو وروسته تیښتی ته اړ شو نو د اوسنی پکتیکا له لاری له هیواد څخه ووت. امیر عبدالرحمن خان په خپلو خاطرو (تاج التواریخ) کی لیکی چې د زنه خان په سیمه کی تر اخری ماتی وروسته مجبور شوو چې د ذرمت (زرمت) له لاری سروضی، پیرمال (اورګون) او بیا په وزیرستان کی د مرغی سیمی ته ولاړ. امیر لیکی چې د سروضی، پیرمال اود مرغی ولسونو مو ښه میلمه پالنه وکړه. تر هغه په وروسته سفر کی مو هر څه تمام شوو او یوه روپی می درلوده. زړه می وشو چې غوښه وخورم ، غوښه، څه پیاز او غوړی مو واخستل او په اوسپنیز دیګ کی می په اور بار کړل. کباب ته می شوق شوی وو نو نیمه غوښه می په یوه رسی او د لرګو په څو ټوټو، وپییله او د اور له پاسه می ځوړند کړه. خو کله چې می له دیګ څخه خواړه را ایستل نو «سګی به ګمان اینکه طناب و یک رودهٔ حیوانی میباشد طناب را به دهن ګرفته کشید و طناب را با خود برد. سوارها دویدند نګذارند، ولی تمام مطبوخ ریخته بود» (یعنی کباب سپی یووړ او په دیګ کی پاخه خواړه په خاورو کی چپه شوی و). (تاج التواریخ، ۱۲۶ مخ).

امیر عبدالرحمن خان په بل ځای کې لیکی چې د دغه سفر په جریان کی چې له وزیرستان څخه د کاکړو سیمی ته ولاړ نو هلته یی له یوه سړی څخه پسه واخیست او چې کله می پسه حلال کړ، څښتن یې وویل چې پښیمانه دی او بیرته یې خپل پسه وغوښت. ما ور ته وویل چې حلال شوی دی، هغه ټینګار کاوو او ویل یې چې په کرامت یې بیرته ور ته را زوندی کړم...... څه وخت وروسته د هغه پسه خاوند د احترام لپاره راغی او په ډیر تعظیم سره یې کباب شوی وریځ او مستې را وړی. ما ځینی وپوښتل چې «چرابه بهانهٔ ګوسفند می خواستی نزاع نمایی؟ جواب داد محمد سرور خان در قندهار با من بد سلوکی کرده بود، حالا می خواستم در عوض از شما تلافی نمایم». (مخکینۍ مآخذ، ۱۳۱ مخ).

نتیجه او سپارښتنې

لکه چې لیدل کیږی چې د پکتیکا سیمه او میشته ولسونه یې لکه چې د دوی حق دی، هغه ډول نه پیژندل شوی او نه معرفی شوی دی. د پکتیکا د ولسونو ډیری قربانی چې تر بل چا به کمی نه وی، حتی یادی شوی هم نه دی. د سیمی اوولسونو د مسایلو او ستونځو د نه رفع کیدلو اساسی عامل د ستونځو نادرست او سطحی تحلیل بلل کیدای شی. د اهل، متقی او زړه سواندی قیادت او حاکمیت نه لرل یې د سیمی او ولسونو د بدبختیو بل لوی عامل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرحد په ساتنه کی د ولسونو رول او له هیواد څخه د باندی منازعو کی د پکتیکاوالو د قربانیو تاریخی شواهد شاید له ملی حکومت سره مرسته وکړی چی په بین الدولی منازعو کی یې دهیواد په ګټه و کاروی. پدې ترتیب کیدای شی پکتیکا والو ته یې هم کومه ګټه ورسیږی!

د سیمی د ځنګلونو پالل، احیا او ساتنه، تر مځکی لاندی اوبو څخه مناسبه فنی استفاده، د محصولاتو له پاره د بازار میندل، تخنیکی او فنی مشوری ور کول، او په عمومی توګه د ستونځو علمی تحلیل به د ولسونو د ژوند د سطحی د ښه والی او سوکالی لپاره ډیره مرسته وکړای شی.

پکتیکا وال زړور، کسبګر او زحمت کښ خلک دی او د مزدوری، کاروبار او تجارت لپاره هر ځای او هر ډول تکلیف ګاللو ته تیار دی. پکتیکا وال دسیمی او منځنی ختیځ په ټولو هیوادونو کی له لاسی مزدوری نیولی تر لویو لویو تجارتونو پوری په دلاوری او میړانه تر سره کوی. په هند، پاکستان او بنګله دیش کی د کاروبار کولو اوږده تاریخی سابقه لری چی د دغو هیوادونو ترعمرونو ډیر زیات دی، ډیر یې د منځنی ختیځ په هیوادونو کی او تر یوه حده د جنوبی اسیا په نورو پرمختللیو صنعتی هیوادونو کی ښه تجارتونه او کاروبارونه لری. برسیره پردې ډیر پکتیکاوال ځوانان هم په ایران کی په ډیرو شاقه کارونو کی مشغول دی. وایې چی «کلي مو لکه هوټل داسی دی- بل چیری یې ګټو او په کلی کور کې یې مصرفوو»! پدې ترتیب سره د پکتیکا والو ونډه د ملی اقتصاد په لوړولو کی هم تر نورو کمه نه ده. خو دغه ډول عایدات او عایداتی منابع هم دولتی تنظیمونی او منل ایجابوی تر څو د سیمی او ولس په خیر ښیګڼه کی کار ځینی واخستل شی.

په درنښت

داکتر منصوري

اخځلیکونه/مآخذ

امیر عبدالرحمن خان (۱۳۷۳ هش). *تاج التواریخ - تاریخ افغانستان*. پیښور: سبا کتابخانه.

بینوا ویبپاڼه بریښنایی سایټ د حمل میاشت، ۱۳۹۲ هش نشریات.

دری (د یوولسم ټولګی درسی کتاب) د منهاج الدین سراج جوزجانی *طبقات ناصری* کتاب په حواله.

رفیع، حبیب الله. (۱۳۸۶ هش) . *کتابونه دریابونه*. پیښور: د صافی د موقوفاتو اداره.

سید رسول (۱۴۰۵ هش). *نظری به عهد سلطنت امانی*. پیښور: کمیټه فرهنګی اتحاد اسلامی.

عبدالحی حبیبی (۱۳۴۶ هش) *تاریخ مختصر افغانستان*.

کهزاد، احمد علی (۱۳۴۶هش) *افغانستان در پرتو تاریخ - مجموعه مقالات تاریخی رادیو افغانستان*.

کابل: دولتی مطبعه. د کتاب چاپولو مؤسسه، ۴۱ خپرونه.

ګوملی، نواب. *خلقت په پښتو ژبه د قرآن کریم د څو سورتونو تفسیر*. ډیلی:

منصوری، امیر محمد (۱۳۹۲ هش پکتیکا – په کنډوالو کی خزانی او که کنډواله شوی خزانی. تاند بریښنایی سایټ.

له یو شمیر افرادو څخه مستقیمي اوریدلي کیسی او مصاحبې.

د لیکونکی خپل ځانی مؤثق مشاهدات او لیدنی.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library